



MİTRA EFSANELERİNİN VE MUCİZELERİNİN HRİSTİYANLIK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Dr. Kürşat Haldun AKALIN

Çukurova Üniversitesi

ABSTRACT

The Zardasht speaks to his pupils in these words : ‘ He who will not eat of my body and drink of my blood , so that he will be made one with me and I with him , the same shall not know salvation. Compare this with Christ’s words to his disciples : ‘He who eats my body and drinks of my blood shall have eternal life.’ In this important persian text lies the source of the conflict between the christians and their opponents.

The christians made Sunday holy day but which had always been sacred to the Mithraists their holy day was Sunday. Before several centuries , they made the 25th of December , which had always been celebrated as the birthday of Mithra , that was adopted to the birthday of Christ also. The ancient Mazdeans had glorified December 25 as the day when the sun-god was reborn.

So when the christians made December 25 the birthday of their savior god also , they made as great a concession to the Mitraists as they had previously made to the Attis-Cybele cult when they accepted March 22-25 as the date of Christ’s passion.

ÖZET

Zerdüş , şu kelimelerle öğrencilerine seslenir , ‘benimle bir olmak için ve benim de onunla olmam için , bedenimi yemeyen ve kanımdan içmeyen hiç kimse kurtuluşu bilemez. Zerdüş’ün bu sözleri , İsa’nın havarilerine söylediği kelimeleriyle kıyaslanır : ‘Bedenimden yiyen ve kanımdan içen kimsenin sonsuz yaşamı olacaktır.’ Bu çok önemli İran metni , hristiyanlar ile karşıtlarının arasında çıkan çatışmanın kaynağını oluşturmuştur.

Hristiyanlar pazar gününü kutsal gün kıldıkları halde , bundan çok önceleri , Mitraistler kutsal gün olarak pazarı kutsamışlardır. Asırlar öncesinden , Mitraistler , 25 Aralık gününü Mitra’nın doğum günü olarak kutladıkları halde , bu gün , İsa’nın doğum günü olarak

benimsenmiştir. Antik zerdüşter , 25 Aralık gününü , güneş ilahının doğum günü olarak şanlı kılmışlardır.

Hristiyanlar 25 Aralık gününü kurtarıcı ilahın doğum günü olarak kutsadıkları gibi , Mitraistler kadar Attis-Cybele tapınmasının önceden kabul ettikleri 22-25 Mart günlerini de İsa'nın çarmıhtaki ıstırapı olarak dinlerine uyarlamışlardır.

GİRİŞ

Roma İmparatorluğu 325 yılında Constantine'nin şahsi kararıyla hristiyanlığı resmi din olarak kabul etmesinden sonra,hristiyanlar baltalarını ve kazmalarını alarak Mitra tapınaklarına dalmışlar;ne kadar tablet ve tasvir varsa tamamını kırıp parçalamış,ezip yok etmişlerdir. (Baker G.P. , 1930 ; 86)

“Bir zamanlar Mitra uğruna zulme uğrayan,diri diri yakılan ve aslanlara yedirilen hristiyanlar;artık kendi saflarına kattıkları devlet gücüyle,tapınaklarını yıkmaya,mitraistleri hristiyan olmaya zorlamaya başlamışlardır. Sayılarının sürekli olarak artmasıyla birlikte hristiyanlar,mitraistler üzerinde muazzam bir tesirde bulunmuş,hemen hemen tüm mitraistleri kendi tarafına çekmeyi başarmışlardır.

Eski Roma'da iki ayrı güneş tanrısının ortak adı olan Sol,bir Roma tanrısı olmasına rağmen,Yunan güneş tanrısı Helios'a eş tutulmuştur. Ay tanrıçası Luna ile ortak tapınağı olduğu gibi,her yıl 9 Ağustos'da kurban törenlerinin düzenlenmesi için yapılmış Sol'e özgü tapınmalar da bulunmaktaydı.” (Baker G.P. , 1930 ; 92-93)

Sol ile ilgili ileri sürülmüş görüşler,iki ana kısımda toplanabilir. Bunlardan ilkinde, Sol,bir kuzgun sayesinde Ahura Mazda veya Zeus-Jupiter'den bilgi aktaran bir şefaattir. (Cumont F.V.M. , 1960 ; 11) İkinci görüşte ise,Sol,derece itibarıyla Mitra'dan daha üstün bir tanrı olmasına rağmen,daha sonra her ikisi güneş figürü altında tek bir kudrette birleştirilmiştir. (Speidel M. , 1973 ; 28) Mitra ve Sol,bu kurban yemeğinden sonra,kendi tekerlekli arabalarıyla göğe çıkmışlardır.

MİTRA YARATILIŞ EFSANESİ OLARAK

BOĞA KURBANI

Sol,bir kuş aracılığıyla Mitra'ya boğayı kendisine kurban etme emrini iletmış olmakla,zaten Mitra'dan daha yüce bir ilah olduğunu kanıtlamış durumdadır. (Speidel M. ,

1973 ; 36) Mitra,hiç de istemediği halde,verilen bu emri sorgulamadan yerine getiren gerçek bir asker gibi uygulamış,ölümle biten yaşamın sonunda yeniden canlanması haberiyle sevindirilmiştir.

“Çeşitli kabartmalarda,yedi ışık halesini tek bir ışık altında topladığı, Sol’un başı doğmakta olan güneş gibi parlamakta,Mitra’ya doğru ışık saçmakta,böylece Mitra kendisinden daha üstün olan başka bir tanrıyla bağlantı kurmaktadır. Her şeye rağmen kabartmalarda çizilen manzaralar oldukça farklıdır. Güneş tanrısı,her bakımdan Mitra’nın üzerinde olan bir ilah olmasına rağmen;Mitra da,her geçen gün gücünü arttırma ve derecesini yükseltme eğilimini göstermektedir.

Tıpkı Sol gibi,Ay ilahesi Luna da,yaraticılıkla sonuçlanan bu göğe yükseliş seyahatine katılmakta, öküzlerin çektiği bir arabaya binmekte, güneşin arabasına yetişmek üzere hızlanmaktadır. Mitraik öğretiyeye göre Ay,boğanın döl suyunun temizlenmesini sağlamakta, bitkileri besleyerek gelişmelerine ortam hazırlamakta, şifalı bitkileri çıkartmaktadır. Kurban edilen boğanın kuyruğundan tutup havada sallayabilmekte,kulaklarında filiz veren tahıl tanelerinin yere dökülerek yetişmesi gaye edinilmektedir.

Hemen her mitra tapınağının (mithraeum) duvarında, mitra tapınması olarak tanımlanan ve mitrasların yerine getirmekle yükümlü oldukları ayinsel yöneticileri olarak zorunlu kılınan,boğanın vahşice öldürülmesini betimleyen tasvirlere veya kabartmalara rastlamak çok olağandır. Persli ve Romalı mitraistler arasında çok ciddi farklılıklar ve aykırılıklar bulunsa dahi,her iki kesim de,yükselen güneşin ilk ışıklarının çatıda açılan küçük bir pencereden içeri girmesi gerektiği konusunda uyuşmuş gözükmektedirler.” (Speidel M. , 1973 ; 35-37)

Mitraik ayin sırasında boğanın hançer darbeleriyle vahşice öldürülmesi tablosu,tapınılan ilahın destanlara konu olan yiğitliklerini ve zaferlerini en sık biçimde tasvir etmek gayesiyle yinelenmektedir. Boğanın bu şekilde öldürülmesi, her mitra mabedinin temel kuralı haline gelmiştir. (McCormack J.T. , 1956 ; 108)Yine de bu temel ayinin çok çeşitli betimlemelerine rastlanılmıştır.

“Kabartmalarda tanrı,tıpkı Herakles’in kendisi gibi çok genç ve çok güçlü olduğu gibi,oldukça uysal bir kimsedir. Çok ağır ve bünyeye iri bir hayvanı,kendi gücüyle dizlerinin üzerine çöktürmüş;boynuzlarından veya burun deliklerinden hayvanın başını tutarak geriye doğru çektikten sonra,elindeki uzun hançerle boğanın tam kalbine batırmıştır.

Boğanın hançer darbeleriyle öldürülmesi,mitra tapınanları bakımından çok yararlı ve yaratıcı bir ayindir. Boğanın etrafa saçılan kanıyla bedensel yaşamın yeniden ortaya çıkacağına inanılmakta,doğanın yıllık seyri içinde gözlenen ölüm ile yeniden doğum olaylarının birbirini izleyeceğinden emin olunmaktadır. Çünkü mitra efsanesine göre,güneş tanrı da Mitra'dan bir boğa kurban etmesini istemiş,beyaz bir boğayı aynı şekilde kalbinden hançerlemiştir.

Ancak beyaz boğa tam öleceği sırada Ay'a dönüşmüş,Mitra'nın pelerini de ışık saçan yıldızlarla dolu gökyüzü biçimini almıştır. Boğanın kuyruğundan ve kanından etrafa buğday ve üzüm taneleri saçılmış, yumurtalığından akan döl suyuyla da yeryüzündeki bütün canlılar oluşmuştur. Artık gün ile gece farklılaşmış,gece gündüzü izler olmuş, Ay belirli bir seyir takip ederek ilerlemiş, böylece zaman ortaya çıkmıştır.” (McCormack J.T. , 1956 ; 109-110)

Işıkla uyanan karanlığın varlıkları ve amaçsız güçlerin yeryüzüne çıkmasıyla birlikte,iyilik kötülükten, aydınlık karanlıktan tamamıyla ayrılmıştır. (McCormack J.T. , 1956 ; 117) İyilik ile kötülük,aydınlık ile karanlık arasında hiç sonu gelmeyen bir savaş başlamıştır. Bu kurbandan sonra güneş tanrısı ve Mitra birlikte kurban eti yerler,şarap içerler. Kutsal yemekten sonra Mitra,güneş tanrısının arabasına biner,yeryüzünün en ücra köşesine geçer.

Mitra efsanesi Roma dünyasında kabul görünce, Plato ve Pythagorean felsefeyle uyum kurması hiç gecikmemiştir. (Guthrie W.R.C. , 1952 ; 42) Mitra mitolojilerinin ana öyküsünü oluşturan dünyanın ve canlıların yaratılışında,Mitra ilk yaratıcıyla özdeş kılınmıştır.

“Yaratılış efsanesinin,Mitra kültürünün ruh öğretisiyle de uyum sağlamasıyla; insan ruhunun gökten yere doğru iniş yaptığı,göğün yedi katından her birine tek tek uğradığı,sonradan bedenine içine tutsak alındığı,insanın gökten yere indiği vs., gibi esatirler hemen rağbet bulmuştur.

Artık insana düşen görev,ruhunu,bedensel arzu ve eğilimlerden kurtaracak; ruhunun göğün yedi katına geri çıkmasını sağlayacak erdemli bir yüceliğe bu dünyada ulaşmak olmalıydı. Ancak dürüst,erdemli ve iyi ahlaklı insanlar, ruhunu,göğün yedi katından geçirerek sonsuz yaşam diyarına geçebilmekteydi. İşte Mitra'nın güneş tanrısı arabasına binmesi ve göğe uçması,bu ruhani yüceliği simgelemekteydi.” (Guthrie W.R.C. , 1952 ; 44-45)

Bu nedenle Mitra tapınanları,yedi aşamalı bir ayin terbiyesinden geçmekteydiler. Kuzgun, damat, asker, aslan, persli ve son olarak da güneş ulağı aşamalarından geçtikten sonra,Baba konumuna ulaşabilen kimselerin; ruhlarıyla göğün katlarına çıkabilecek erdemlere sahip olduklarına inanılmaktaydı. (Campell L.A. , 1968 ; 84) Ayinlerde Baba konumuna ulaşamayanların ruhlarının göğe alınmayacağı,ruhlarının yerin altındaki kabirlerinde tutulacağı vs., gibi tehditlerde bulunulmaktaydı.

Mitra ayinlerinin temel karakteri,yaratıcının dünyaya yeni yaşamı sunmasını sağlayan,evrensel saadet ve iyiliğe ulaştıran,kozmetik ardıllığı ve yeniden dirilişi gerçekleştiren boğanın kurban edilmesiyle yakından ilgiliydi. (Campell L.A. , 1968 ; 92)

“Boğanın kurban edilmesi hakkında,Persli metinlerde de bazı efsanevi bilgilere rastlanılmıştır. İyiliğin en yüce ilahı Ahura Mazda, ilk doğüstü insanı Gayomart’tan önce bir boğa yaratmıştı. Kötülüğün güçleri,bu yaratılış işlerine fesat karıştırmak ve kötülüğe dönüştürmek gayesiyle bu boğaya saldırmışlar, vahşice öldürmüşlerdi. Boğanın omurgasından akan bir sudan,yeryüzünde binlerce türde canlı türemişti.

Bu kurban olayı,Bundahışn metninde,elli beş türde bitki çıktığı,on iki türde şifalı ot yetiştiği şeklinde geçmiştir. Artık Mitra’nın birinci hedefi, yeryüzüne kötülüğü getiren ve karanlığın güçlerini iyilere karşı seferber eden Ahriman’a karşı açık bir savaşa girişmektir. Ahriman’ın en büyük arzusu,kötülüğün önünde engel olarak gördüğü,giderek kurtarıcı işlevine bürünen Mitra’nın yenilgiye uğratılması ve ortadan kaldırılmasıdır.” (Campell L.A. , 1968 ; 94-95)

Bu emelle Ahriman yeniden boğaya saldırmak ve katletmek istemektedir. Mitraik tasvirlerde Ahriman, elindeki kamçıyla boğayı durdurmak istemektedir. Bu kamçı,zehirli bir yılan ya da kertenkeledir. (Jackson A.V. , 1975 ; 92) Burada kamçının oynadığı rol,verimli ve bereketli tohumu yok etmek,canlı varlıkların üremelerine engel olmaktır. Kuraklığı ve kıtlığı getirmek,Ahriman’ın emellerinde vardır. Diğer Pers metinlerinde,Ay’ın arınmak için gittiğinden,doğanın biyolojik varlıklarına hayat vermesinden söz edilmektedir.

TAPINAK KABARTMALARINDA

MİTRA MUCİZELERİ

Mitra öğretileri içinde yıldız falcılığı,güneşin burçlar kuşağındaki yerinin belirlenmesi üzerinde gösterilen büyük ilgiyle,daha da ileri boyut kazanmaktadır. Güneş,ilkbahar mevsiminin başladığını belirtmek üzere boya işaretinde durduğunda, Cautes, elinde boğanın başını tutuyor bir halde resmedilir. (Gordon R.L. , 1996 ; 21) Kamçısıyla birlikte görülen Cautopates’den ise, sonbaharın başlamış olduğu ve güneşin bir başka eğilim içine girdiği anlaşılır.

“Santa Prisca tapınaklarında rastlanılan birkaç örnekten,yaprak dökmeyen ve daima yeşil kalan çam ağacının yanında Mitra yer alırken;Pettau’daki bir tapınakta,güneş tanrısı için de kutsal olan çam ağacı üzerinde üçe ayrılmış dallara rastlanılmaktadır. Yine Dieburg’daki bir başka Mitra tapınağında,üç kola ayrılmış çam ağacına Firikyalıların başına giydiği takkelerle üç insan başı bulunmaktadır.

Dieburg ve Heddenheim'deki tapınmalarda bulunan bu tasvir kabartmaları içinde Mitra diğerleriyle bağlantılı olarak tek başına ve ağaca çıkmış bir şekilde betimlenmiştir. Yine Santa Prisca'da bulunan üç köşeli geniş mermer kabartmada aynı üçlü ima edilmektedir.

Tapınak kabartmalarında Mitra'nın mucizevi doğumuna çobanların tanık olması betimlenmektedir. Mitra'nın doğumunun tasvirinde, Cautopates'in elindeki meşaleyi aşağı ve yukarı doğru indirip kaldırılması yer almaktadır. Mitra efsanesinde doğan sabah güneşinin sembolü olan Cautes ile akşam güneşinin anlatımı olan Cautopates de, bu mucizevi doğumdaki rollerini almıştır.” (Gordon R.L. , 1996 ; 23-25)

Mitra tapınması, güneşin doğduğu ve battığı anlarda olduğu gibi; ayın ortasında, yani on altıncı günde öğleden sonra başlamakta ve güneş batıncaya kadar devam etmektedir. (Jones A.H.M. , 1948 ; 16) Böylece Mitra kültü, doğan güneşi olduğu kadar, güneşin tam tepedeki zirve halini de kutsal bulmaktadır. Küre içindeki hareketi sonrasında güneşin doğmasından batışına kadar geçen süre boyunca, Mitra'nın güç ile tesirinin her gün açığa çıktığına inanılmıştır.

“İmparator Constantine, hiçbir kimseye danışmadan ve hiçbir tarihsel bulguya da dayanmadan, İsa'nın doğum gününü 25 Aralık olarak belirlemiştir. İsa'nın doğum günüyle ilgili hiçbir tarihsel bulgu mevcut değildir. Oysa 25 Aralık günü yaklaşık iki asırdan beri Yunan-Roma dünyasında festivallerle kutlanan, Mitra'nın doğum günü ve Mitra güneş takviminin başlangıç günüdür.

İlahın doğum günüyle birlikte yeni bir ışık dalgası da dünyayı sarmıştır. Bu doğum, doğası itibarıyla tamamıyla mucizevi bir içeriğe sahiptir. Hiç kimsenin anlamadığı mucizevi bir güçle kayadan doğmuştur. Kafasında Firikyalılara has bir takke vardır, ışığın kendisidir ve ışığın yolunda yürümektedir.

Bu aşamasında bile, oku ve yayıyla dayanmış bir haldedir. Semadan aldığı ışıkla yeryüzünü aydınlattığına inanıldığı için, göğün kubbesel algılanışı ve mağara girişiyle ilintisinin kurulması, kemer tarzındaki yapıların gelişmesine de katkı sağlamıştır. Dura-Europos'daki Mitra tapınağında, ikiye yarılan bir kayanın yüzeyinden alevlerin çıktığı, göğün yıldızlarla süslendiği, göğün kubbesini ve mağara girişini andırır özellikte kemerler içine kabartmaların yapıldığı görülmüştür.” (Jones A.H.M. , 1948 ; 19-21)

Eski İran'ın kutsal kitabı Avesta'nın onuncu Yasna'sında, Mitra için ilahiler bulunmaktadır. Burada Pers ilahı eline aldığı bir küreyle betimlenmekte, mitolojik bir dağın zirvesinden Aryanların diyarına bakmaktadır. (Jackson A.V. , 1975 ; 139) Aktarılan esatire göre, Mitra'nın soy kütüğü ana yeryüzü ve Ahura Mazda'nın birleşmesine dayanmaktadır. Bu

nedenle, gururla sözü edilen bu mucizevi doğumunda,kayanın içinden çıkarılmaktadır. Mitra'yı doğuran bu kaya,ışık ve ateşten meydana gelmiştir.

Kayadan doğmuş olan Mitra da,bu yüzden,hararetili ateşiyle ışık saçan bir ilah olarak anılmaya başlamıştır. Antik gelenek içinde tam bir uyum sağlayan,ışık ile ateşle betimlenen bu mucizevi doğum,evrensel bir olguya dayandırılmak istenmiş;Mitra doğumuyla birlikte eline ışık saçan alev topunu almış bir çocuk olarak betimlenmiştir. (Gordon R.L. , 1996 ; 41) Tapınaklarda sol eline alev topunu ve sağ eline de burçlar kuşağını almış bir halde Mitra'nın kabartmalarına rastlanılmıştır. (Hus A. , 1962 ; 87) Böylece,dört rüzgarın ve dört etmenin ilahlarının Mitra'ya saygı duydukları, evrenin hakimi olarak onurlandırdıkları anlatılmak istenmiştir.

“Tapınak kabartmalarının bir kısmı,çobanların bu mucizevi doğum sırasında kayanın içinden su çıkmasına tanık olduklarını göstermektedir. Bir başka kabartmada, Cautes ile Cautopates,Mitra'nın kollarında çok dikkatli bir şekilde kayadan çekerek çıkmasını sağlamakta;iki kadınla birlikte Venus tarafından bu olay dikkatle seyredilmektedir.

Kabartmalardaki bu manzarada,Saturn boylu boyunca uzanmakta, sağ tarafında bulunan hançeri Mitra'ya vermek üzere beklemektedir. Nersae'deki bir kabartmada,Saturn,hançeri,boğayı kurban etmesi için Mitra'ya vererek,gelecekteki görevi için onu hazırlıklı kılmaktadır. Heddernheim'deki bir Mitra tapınağında, göksel ilahların yanında su ilahı Oceanus da bu mucizevi doğumda yer almaktadır.

Zira her iki ilah da,yaratıcı ilah Mitra'nın doğumuyla güçlerini Mitra'ya sunmakta, sonraki işlerinde kendisine destek olacaklarını daha şimdiden bildirmektedir. Mitra'da,boğanın kurban edilerek öldürülmesi yoluyla bereketi ve yaşamı sunmakta, okla vurup ikiye ayırdığı bir kayanın içinden soğuk bir suyun akmasını sağlamaktadır.” (Hus A. , 1962 ; 89-91)

Mitra rahipleri, mucizevi doğumun betimlenmesinde, Saturn'e, Nepenus-Oceanus ilahlarından çok daha fazla yer vermişlerdir. Mitra'yı, zamanın genç ilahı olarak betimlerken,güneş ilahını da burçlar kuşağı sayesinde güneşe hükmeden bir güç olarak görmüşlerdir. (Cumont F.V.M. , 1960 ; 92) Diğer bir deyişle,Mitra,artık Saturn ve Ocenus'un yerini alarak,hem verimliliğin ve hem de suyun yaratıcısı seviyesine çıkarılmaktadır. Bu bile,her Mitra topluluğundaki bir tapınan için,Baba aşamasının yeryüzünde ne kadar büyük bir önem taşıdığıнын bir açıklamasını da sunmaktadır.

Mitra,boğayı hançerleyerek güneş ilahına kurban olarak sunmakla, yeryüzündeki ve gökyüzündeki varlıkların yaratılma işini başlatmaktadır. (Hus A. , 1962 ; 96) Ancak,bu büyük mucizevi olayı başlatmak için hemen bir boğaya rastlayamaz,bulunduğu çevre içinde boğayı aramaya koyulur. Bu görevini,boğayla girişeceği çok dehşetli bir mücadeleden sonra başarabilecektir. Uzun gezinmeleri sonrasında,çayırda otlayan bir boğaya rastlar.

“Tıpkı Eurystheus’dan emir alan Herakles’in erkek bir domuzu omuzlarına alması gibi,Mitra da,güneş tanrısının bu isteğini yerine getirmek için boğayı omuzlarına alır,bir mağaraya bu şekilde taşır. Mitra,vahşi ve güçlü olduğu kadar oldukça da ağır olan bu boğayı boynuzlarından yakalamış, omuzlarına alarak bir mağaraya kadar taşımış,yolculuğu sırasında bazen arka ayaklarını omuzuna alarak iki ayağı üzerinde yürütmüş,son derece zahmetli bir çaba sonrasında, boğayı mağaranın içine kadar getirmiştir.

Boğayı,kalbine indirdiği hançer darbeleriyle kurban ettikten sonra,boğanın tam öleceği sırada Ay’a dönüşmesi,kuyruğundan ve kanından ilk buğday ve üzüm tohumlarının çevreye yayılması, yumurtalığından akan döl suyu ile yeryüzündeki canlı varlıkların oluşması vs., gibi esatir algılamaları;boğayı bir yaratıcı,Mitra’yi da yaratılışın efendisi haline getirmiştir.

Yunan metinlerinde kullanılan yaratıcı kavramıyla, boğanın hançerlenerek kurban edilmesi yoluyla yeni yaşamın yaratıldığı anlatılmak istenir. Kabartmalardan çıkarılan bazı astrolojik sonuçlara göre, boğa, Venüs-Aprodite gezegenlerinin bulunduğu, göksel sahalara çıkmakta, Mitra’yi da sırtında taşımaktadır.” (Hus A. , 1962 ; 107-109)

Mitra efsanesi içinde, kayanın okla vurulması, kayanın ikiye yarılarak arasından soğuk bir suyun akması mucizesi,pek çok tapınak kabartmasına konu olmuştur. (Grant F.C. , 1957 ; 82) Bu kabartmalarda, Mitra, elindeki oku ve yayı ile kayayı vurmak için hazır ayakta beklerken,etrafındaki birkaç susamış kişi de,kayanın vurulup suyun akması için sabırsızlıkla beklemektedir.

“Dublin’deki bir kabartmada Mitra,ikiye yarılarak sel gibi akıp gidecek bir kayaya okunu fırlatmak için nişan almışken;diğer taraftan da,elindeki kamasıyla kurban edilerek öldürdüğü boğanın yanında durmaktadır. Almanya’nın Besigheim’de bulunan bir kabartmada, Mitra’nın yanındaki adamlardan biri diz çökmüş bir halde,kayadan akan suyu elleriyle tutarak içerken;diğeri bu mucizevi olayı daha geniş bir kapsamda yaşamakta, akıp gitmekte olan suyu elleriyle tutmaya çalışmaktadır.” (Grant F.C. , 1957 ; 84)

Mitra tapınaklarında çok sık olarak rastlanılan okla vurulan kayanın yarılarak arasından sel gibi akan suyun betimlenmesinde;oku,yayı ve sodasıyla, Frikyalıları has kepi ve doğulu elbiseleriyle Mitra,bu mucizevi olayın baş kahramanıdır ve su da gökten gelmiştir. (Walter V.J. , 1968 ; 142) Böyle bir mucizevi neden olan etmen ise,çevresinde susuz kalmış insanların kendisine yakarışlarıdır.*

* Benzeri bir sahneye,Eski Ahit’in çıkış hükmünde ‘Kavim,Musa ile çekişip dediler : Bize su ver içelim. Musa,onlara dedi,niçin benimle çekişiyorsunuz,niçin Rabbi deniyorsunuz?

Tapınak kabartmalarında sıkça betimlenen bir diğer konu; Mitra'nın, bir ormanda atın sırtına binmiş bir halde ava çıkması,elindeki oku ve yayıyla avını kovalaması hakkındadır. Mitra'nın bu av takibine,hemen yanında bir aslan ve bir yılan da eşlik etmekte;ilahın,ata binen ve ok atan bir insan olduğu imajı zihinlere yerleştirilmektedir. Yanındaki aslan ve yılan,ateşi ve yeryüzünü sembolize etmekte;güneş ilahı olarak resmedilen Mitra'nın,aynı zamanda da,evrenin hükümdarı olduğu vurgulanmaktadır.

“Eski İran'ın zerdüşt kitabı olan Avesta'da da, avcılık,çok önemli bir ilgi konusunu oluşturmaktadır. Burada,tanrı Ahura Mazda'ya ve aydınlığın çocuklarına düşman olanların öldürülmesi,ava çıkmakla betimlenmektedir. Bu av esnasında, Ahriman'a kurban olarak sunulan erkek domuzun öldürülmesi sonucunda, kötülüklerin gücünün kırılması,öncelikli hedefler arasında yer almaktadır. Herodotus, beş ile yirmi yaşları arasındaki Pers erkeklerinin üç konu üzerinde yetiştirildiklerinden söz etmektedir. Bunlar ata binmek,ok atmak, doğruyu konuşmaktadır.” (Walter V.J. , 1968 ; 145)

Genç Persliler,böylece gerçeğin ve adaletin yolunda yürüyen Mitra'yı kendilerine örnek aldıklarına ; doğrulukları yüzünden hedefi hiç şaşmadıklarına inanmaktadırlar. (Jackson A.V. , 1975 ; 103) Binici ve okçu olarak kötülüğün güçlerine karşı amansız bir savaş içine girmekte,av esnasında özellikle Ahriman'a kurban edilen domuzu öldürerek kötülüğün güçlerini kırmakta,domuz etinin yenilmesini böylece önleyerek karanlığın çocuklarına büyük bir darbe indirmekte,doğru sözlü olmalarının sayesinde de asla hedeflerini kaçırmamaktadırlar. (Rose H.J. , 1948 ; 72) Gerçeğin ve doğruluğun timsali Mitra;savaşçılığı ve adaletiyle bu gençlere örnek olmakta,iyi ile kötü arasında geçen bu mücadelede kendilerine zaferi sunmaktadır.

“Mitra tapınaklarında Sol ile Mitra'nın uyumlu birlikteliğini betimleyen kabartmalarına rastlanılmıştır. Mitra,yenilmez güneş ilahı olarak Sol'a yakarmakta; Cautes ve Cautopates ile birlikte,dua etmek için günü üç ayrı kısma ayırmaktadır. Sabah,öğleden sonra ve akşam vakitlerinde, güneş ilahı Sol'a yakarmaktadır. Güneş ilahının aydınlık saçan ve ışık yayan bu yorumunun yanında,Mitra,elindeki kamçısıyla semayı dolaşan dört atı sürmektedir. Artık Apollon'a özgü bir güneştir,işık getiren savaş arabasıyla Avesta'nın Mitra esatirlerinden tamamıyla farklıdır.

Rab,Musa'ya dedi,Kavmin önüne geç,ırmağa vurduğun değneği eline al,işte Ben orada, Horeb'de kaya üzerinde senin önünde duracağım,kayaya vuracaksın,kavmin için diye kayadan su çıkacak. Musa,İsrail ihtiyarlarının gözü önünde böyle yaptı.’ ifadesiyle rastlanılmaktadır.

Güneş tanrısı Sol'den gelen ışık halelerinden birinden parlayan bir anlık etkileşimle,boğayı kurban etmesi gerektiğini betimleyen tasvirlerle ulaşılmıştır. Yine de Sol,kendi isteğini Mitra'ya açıkça bildirmesi için bir ulak kullanmış,boğayı hançerle kalbini delerek öldürmesini söylettirmiştir.” (Vermaseren M.J. , 1963 ; 55)

Daha üst düzeydeki ilahın, kendinden aşağı seviyedeki başka bir ilaha,ulak kullanarak isteğini bildirmesi;eski İran'daki iyilik diyarının en yüce gücü Ahura Mazda ile Mitra arasında geçen irade bildiriminin, Roma dünyasına tipik bir uyarlamasından başka bir anlamı taşımamaktadır. (Walter V.J. , 1968 ; 82) Burada da Mitra,boğayı kurban ederek,iyilik ve aydınlık yolunda olan inananların, Ahura Mazda ile olan aracılığını üstlenmiştir.

Böylece,Sol-Helios-Apollo daha üst seviyedeki ilahlardan olması nedeniyle, gönderdikleri ulakları vasıtasıyla, Mitra'nın bütün eylemlerini yönetmekte ve yönlendirmektedir. Güneş ilahı Sol,Mitra'ya kıyasla çok daha üst düzeyde bir ilahdır,daha büyük bir gücü kullanabilmektedir. (Vermaseren M.J. , 1963 ; 59)

Ancak,özellikle de Roma dışındaki Mitra tapınaklarında, güneş ilahı diz çökmüş bir halde Mitra'nın önünde dururken betimlenmektedir. Balkanlarda bulunan kabartmalarda,Mitra,sol elini Sol'un başına koyup,sağ eliyle de bir boğayı kaldırır halde betimlemiştir. Bazı kabartmalarda Mitra,horn içip et yerken resmedilmiştir. (Rose H.J. , 1948 ; 82)

“Yine de,boğayı kurban etme emri Sol tarafından verildiğinden, Mitra bunu yerine getirmekle Sol'u onurlandırdığını betimleyen kabartmalar da bulunmuştur. İtalya'daki Nersae'de bulunan kabartmalarda, Sol ve Mitra,aynı düzeyde iki tanrı olarak resmedilmiştir. Sol ve Mitra ikisi birden ayakta durmakta,el sıkışarak uyum halinde olduklarını bildirmektedir.

Kutsal yemek öncesi betimlenen bu gibi sahnelerde,Mitra ile Sol arasında biçimsel bir anlaşmanın sağlandığı,güneş arabasında göğe yapılacak seyahat öncesi ezeli arkadaşlığın temellerinin atıldığı resmedilmektedir. Mitra tapınanları da,dünyevi amellerinin ve bağlılıklarının sonrasında başlayacak olan bu yolculuğuna hazırlıklı olmakta , en sonunda,ezeli güneş ışığına dönüşecek olan bu yücelişine kendilerini adamaktadırlar.” (Vermaseren M.J. , 1963 ; 63)

Mitra esatirinin sonraki dinsel kültürlere bıraktığı en önemli miraslarından birisi de,kutsal yemek ayini sayesinde cennet semalarına yükseliş imanı olmuştur. Güneş ilahı ulak ile iradesini bildirmiş,uzunca aramaların sonrasında erkek boğa bulunmuş,çetin mücadelelerden sonra bu iri azgın boğa avlanarak yakalanmış, mağaraya kadar omuzda taşınmış, başından tutup kalbine indirilen hançer darbeleriyle kurban edilmiştir. (Campell L.A. , 1968 ; 108) Artık sıra,bir ziyaret düzenlenerek boğanın etinin yenilmesine gelmiştir.

Kutsal yemek ayinine Sol ile Mitra katılmakta, ilahlarla gizemli şekilde yarışıldıktan sonra göğe yükselinmektedir.

“Kutsal yemek ayini,boğanın kurban edildiği sıradan bir mağarada gerçekleşmekte; Perslilere özgü giysiler içinde betimlenen Mitra,masada Sol’un arkasında betimlenmektedir. Her iki ilahla arasındaki ilişki, kesinlikle dostça ve arkadaşçadır. Bazen Mitra kolunu arkadaşının omuzuna bile atmaktadır. Dinsel bir tema işlenmiş olsa dahi,yemek masasındaki bu samimiyet ve içtenlik, kabartmalardan hemen fark edilebilir. Ancak,bu gibi arkadaşlık halleri,kutsal yemek önceki boğanın öldürülmesine kıyasla,çok az betimlenmiştir.

Yemeğin kutsal olmasına neden olan,Sol ile Mitra gibi iki ilahın bu yemeğe katılmış olmasıdır. Ancak Mitra inananları,ilahi düzeye çıkarılan bu yemek halini, kendi ayinleri sırasında yineleyerek istemekte, ilahlarının benzerini yapmış olmakla, kendilerinin de aynı seviyeye çıkacakları bilincini hissetmektedirler.

Bu nedenle kabartmalarda betimlenen sahneler,iki yönlü tesirde bulunmaktadır. Bir yönüyle,ayine katılanlar ilahların hizmetine girerek yemekte hazır buldukları gibi;diğer taraftan da,ilahi yemek halinin birer üyesi olarak,tek bir tarz ve gaye sınırlarında bir araya gelmekte,kendilerini ilahlara benzetme emelini taşımaktadırlar.” (Campell L.A. , 1968 ; 110-112)

Kutsal yemek ayininin Mitra tapınakları için taşıdığı önemi değerlendirebilmek için,Aventine Mitra tapınağında bulunmuş bir kabartmayı çok dikkatlice irdelemek gerekir. (Campell L.A. , 1968 ; 117)

“Yaklaşık M.S. 220 yıllarında yapıldığı sanılan bu kabartmada,çok karanlık bir mağara odacığında,Sol ile Mitra mum ışığı altında,bir masa önünde görülmektedir. Sol,sarı bir kuşakla belini sardığı kırmızı uzun bir elbise giymiş,sol eline burçlar kuşağını almıştır. Böylece, inananları üzerinde hararetli bir coşku yaratılmak istenmiştir.

Kırmızı pelerini ve Firikyalıların giydiği bir keple betimlenen Mitra ise,sağ elini Sol’un omuzlarına atmış bir haldedir. Etrafındaki hizmetkarlar, her iki ilaha da hizmet etmekte,ekmek ve şarap taşımaktadır. Hemen hemen hiçbir kabartma, mitraik kutsal yemek ayinini bu denli ayrıntılı bir şekilde betimleyebilmiş değildir.” (Campell L.A. , 1968 ; 120-122)

Yemeğin bir anında,gizemli bir şekilde bu iki ilah,dünyadaki izleyicilerinin düzenledikleri ayine katılmakta;katılımcılar ilahlarının varlığını hissettikleri anda,çok büyük bir saygı ve huşu ile eğilmekte,esas tapınma ayini bundan sonra başlamaktadır.

AŞAI RABBANİ AYINININ İLK ÖRNEĞİ OLARAK MİTRA YEMEK EFSANELERİ

İlah adına kurban kesilmiş,kutsal yemek ayininde kurban eti ekmek ve şarapla yenilmiş,gizemli bir şekilde her iki ilahın davarlığından haberdar olunmuştur. Yemek sonrası gerçekleşen tapınma sırasında üyeler, anlaşılamayan bir gizemlilik içinde,ilahlarının huzuruna çıktıkları hissi altında kalarak,tapınmaya başlamışlardır. (McCormack J.T. , 1956 ; 41) Ayin sonrası bu gizemli karşılaşmaya tanık olanlar birbirlerini kutlamakta, ilahlar düzeyine çıktıkları için ruhani bir mutluluğa erişmektedirler.

“Bir zamanlar Mitra ve Sol’un kurban ve kutsal yemek masasında bulunduğu bu ortama;artık topluluğun Babaları,güneş ilahının ulakları ve bilgi taşıyıcıları da yer almaktadır. Tam bir ciddiyet ve huşu içinde geçen kutsal yemek ayininde, katılımcılar,Mitra ve Sol gibi giyinmekte,huzurlarına alındıkları hissine kapılarak aynı tarzda davranmaktadırlar. Santa Prisca mitra tapınağında bulunan bir başka kabartmada,kuzgun düzeyinden aşağıdaki üyelerin,masadakilere ekmek ve şarap getirme şeklindeki bir hizmetle yükümlü kılındıkları,daha üst düzeydeki kişilerin ise oturarak yemek yedikleri betimlenmiştir.

Heddernheim’deki bir mitra tapınağında bulunan kabartmada,Mitra ve Sol, hançerlenerek kurban edilen boğanın postuna sırtını dayamakta, büyüsel güçleriyle bu ayine katılanları huzurlarına almaktadır. Mitra tapınağının bulunduğu hemen hemen her yerde,kurban edilmiş boğanın postu,kutsal yemek ayininde kullanan masanın arkasındaki duvarda yer almakta,ilahların ve inananların böyle bir ortamda karşılaştıkları telkin edilmektedir. Konjic’de bulunan bir başka kabartmada, kunduz ve aslan düzeyindeki üyeler, yüzlerine maske takmış bir halde,kutsal yemek ayininin ilahi düzeydeki katılımcılarına ekmek ve içecek taşımaktadır.” (McCormack J.T. , 1956 ; 43-45)

Mitra ayinlerinde eğer boğa bulunamamış veya alınamamışsa,evde beslenen başka hayvanların da kurban edildiği veya balık yenildiği sanılmaktadır. Yoksunluktan dolayı etin yerini tutmak üzere ekmeğin yendiği,boğanın kanı yerine içkinin içildiği ; ilk kilise Babalarından Justin’in, ‘*Mitra katılımcılarının gizemli ayinlerinde ekmeğin ve suyun kullanmış olduklarını biliyoruz,bunu nasıl yaptıklarını bilmeliyiz.*’ , (Jones A.H.M. , 1948 ; 46) ifadesinden anlaşılmaktadır. Burada şarap yerine su kullanılması; hristiyanlıkta yayınlştırılmak istenilen ekmek ile şarap ayininin farklı benzetmelerinin yapılmasını engellemek içindir.

“Dördüncü asırdan itibaren giderek şiddetlenen hristiyanların Mitra tapınaklarına karşı yürüttükleri saldırıların başlıca nedeninin,kutsal yemek ayinini betimleyen kabartmaların olması,hiç de rastlantısal değildir. Tapınaklarda diğer duvarlara hiç

dokunulmaksızın, yalnızca kutsal yemek ayinini betimleyen duvarların yerle bir edilmiş olması,hiç de şaşırtıcı gelmemektedir.” (Jones A.H.M. , 1948 ; 51)

Tertullian’ın anlattıklarına bakılırsa, *’Mitra tapınması, gerçekte, ekmek şarap ayininin şeytani bir uyarlanmasından başka bir şey değildir.’* (Jones A.H.M. , 1948 ; 54) Ancak bu ayinde de,Mitra tapınanları, ilahlarıyla yüz yüze gelmekte,gizemli bir şekilde aynı masada oturduklarını hissetmekte, böylece ölümsüzlüğün anlaşmasını bağıtladıklarına inanmaktadırlar.

Mitra ayinlerinde katılımcılarına telkin edilen bir başka konu,tıpkı Dionysiac gizemliliklerinde olduğu gibi,boğa ayinlerinde de,kendisini kurban olarak sunan kimselerin ilahi bir bedene sahip olabilecekleridir. (Baker G.P. , 1930 ; 121)

Tıpkı İsa’nın,”*Gökten inmiş olan diri ekmek benim,bu ekmekten yiyen sonsuza kadar yaşayacak,dünyanın yaşamı uğruna vereceğim ekmek de benim bedenimdir. İnsanoğlunun bedenini yiyip kanını içmedikçe sizde sonsuz yaşam olmaz. Bedenimi yiyenin,kanımı içenin sonsuz yaşamı vardır ve ben onu son günde dirilteceğim. Çünkü bedenim gerçek yiyecek,kanım gerçek içecektir. Bedenimi yiyip kanımı içen bende yaşar,ben de onda.”* (Kutsal Kitap , 2004 ; 1226) sözleri gibi ; Perslilere ait metinlerde Zerdüş de, öğrencilerine şöyle demiştir, *’benim bedenimden yemeyenin ve kanımdan içmeyenin,benimle bir arada bulunmasına imkan yoktur ; böyle bir kimsenin kurtuluşu da yoktur.’* (Nietzsche F , 2004 ; 83)

“Kutsal yemek ayinini yerine getirerek,münzevi bir şekilde ilahileriyle aynı masada bulduklarına Mitra tapınanları,göğe yolculuklarıyla ölümsüzleşecekleri duygusuna kapılmışlardır. Kutsal yemekten sonra Mitra’nın,Sol ile birlikte atların çektiği iki tekerlekli bir arabaya binerek,göğün semalarına seyahat ettikleri, bazı Mitra tapınaklarındaki kabartmalardan anlaşılmaktadır.

Bu kabartmalarda,dört atın çektiği bu arabaya binen Mitra ile birlikte,Helios-Sol de,atları kamçulamakta ve dizginleri elinde tutmaktadır. Kural olarak Sol, başındaki ışık haleleriyle betimlenmekte,kısa pelerini üzerinde çıplak bir halde rüzgara karşı koymaktadır. Böylece cennetten geldiği izlenimi verilen soğuk rüzgarın esintisi altında,elindeki büyüğü asasıyla diğer ilahların da bu seyahate eşlik ettikleri izlenimi uyandırılmaktadır.” (Gordon R.L. , 1996 ; 63)

Avesta’nın ilk ilahilerinde ve Zerdüş’ün öğretilerini içeren Gathalarda astrolojiyle ilgili pek derinlemesine bilgilere rastlanılmış değildir. (Cramer F.H. , 1952 ; 62)

“Avesta’nın Amesha-Spentas bölümlerinde,yedi gezegenle bağlantısı kurulan Ahura Mazda’nın hizmetine girmiş güçlerden söz edilmektedir. Kıldani rahiplerinin etkisiyle burçlar kavranmış,göğün yedi katı algılaması böylece zerdüşlüğe de girmiş ; yerin üzerinde ve yere

hakim olan ilahi bir alem,gökler diyarında düşünmüştür. Kıldani ve zerdüştlüğe özgü sanılan bu öğretiler,çeşitli nedenlerle Helenist dünyaya da girmiş,giderek bütün Mitra tapınmasının yüceliş içeriğini oluşturmuştur.” (Cramer F.H. , 1952 ; 64)

Roma imparatorluğu bünyesinde astroloji,en yüksek derecelerdeki eğitimin konusu haline gelmiş ;nüfusunun önemli bir kısmı,tapındıkları ilahları ve kendi geleceğinin işaretlerini göklerde aramaya koyulmuştur. (Cumont F.V.M. , 1960 ; 97) Roma’da göze çarpan en meşhur iki kitabe içinde dahi,astrolojinin tapınmadaki etkilerini çok çarpıcı bir şekilde aksettirilmiştir.

“Mitraik bir kitabede,Babaların Babası olarak söz edilen Nonius Victor’’n kendisini göklere adadığı,ilahlar mekanını ziyaret ettiği vurgulanmaktadır. Çünkü boğanın hançerlenerek kurban edilmesi üzerine kurulan kutsal yemek ayini sırasında yaşanılacak göklere mucizevi yolculuk, ile, Güneş ve Ay’la birlikte yedi gezegen arasında sıkı bir bağ kurulmuştur. Saturn, Sol, Luna, Jupiter, Mars,Venus ve Mercury ismini taşıyan bu yedi gezegen ; mitraik tapınmanın yedi derecesinin koruyucuları olarak bildirilmiştir.” (Cumont F.V.M. , 1960 ; 104)

Göğün yedi gezegeni giderek göğün yedi katı algılamalarına neden olmuştur.

“Mitra tapınakları da, gökteki bu dereceleri simgelemek üzere yedi kapılı şekilde inşa edilmeye başlanmıştır. Mitraik tapınma sırasında düzenlenen törenlerde geçilen bu yedi kapı,her birine ayrı bir gezegenin hakim olduğuna inanılan ve dünyadaki yaşamın da yedi aşamaya ayrılmasına neden olan dereceleri ifade etmektedir.

Danube bölgesindeki Mitra tapınaklarından elde edilen kabartmalarda, Mitra, sessizce arabada çıkmakta, göğe doğru çıkmak yerine,Oceanus’a yönelmektedir. Oysa başka kabartmalarda Oceanus’un çevresi bir yılan tarafından kuşatılmış görünmekte,atlara bu şekilde bir tehdit oluşturmaktadır. Artık her şey,su ilahı ve gökler ilahının,zaman ilahıyla uyum kurarak,bu seyahate olanak sağlamasına kalmıştır.” (Cramer F.H. , 1952 ; 69-72)

Eski Ahit’teki ‘*Vaki oldu ki,Rab İlya’yı kasırga ile göklere çıkaracağı zaman,İlya Elişa’ya ,rica ederim burada kal,çünkü Rab beni Beyt-ele kadar gönderdi. İlya cüppesini aldı ve onu dürüp sulara vurdu,sular bu yana ve o yana ikiye büründü,ikisi de kuru yerden geçtiler. Onlar yürüyüp konuşurlarken,işte ateşten araba ve ateşten atlar ve ikisini de birbirinden ayırdılar. İlya kasırgada göklere çıktı.” (Kutsal Kitap , 2004 ; 659)* ifadeler,Mitra’nın güneş arabasıyla göğe yükseliş betimlemelerinden derinden etkilenerek yazılmıştır.

“Mitra’daki Oceanus,Ürdün nehrinin kişiselleştirilmesiyle uyarlanmıştır. Hristiyan sanatçılar da, lahitlerinin cennete yükselmesini betimlemek istediklerinde, araba ile göğe çıkış temasını yeğlemişlerdir.” (Baker G.P. , 1930 ; 126)

KUTSAL KİTAPTAKİ ŞEYTANIN İLK TASARIMI ZURVAN

Çeşitli Mitra tapınaklarında canavarı betimleyen tasvirlerle rastlanılmıştır. Aslan başlı ve insan vücutlu olan bu ilah tasvirlerinin sonsuz zamanın ilahı olduğu sanılmaktadır. Bedenini uzunca bir yılının sardığı sonsuz zaman ilahını kesin olarak betimleyen bir yazıtta veya tablete henüz ulaşılmış değildir. Yine de,bazı kitabelerde,kötülüğün ilahı Ahriman figürlerine benzer portrelerine rastlanılmıştır.

“Roma,İngiltere ve Avusturya’daki kitabelerde Ahriman’a yapılan ithaflarda ismine rastlanılan,kötülük ilahı için kesilen kurbanların sunak yerlerinde portresi kazınılan sonsuz zaman ilahının ; Persian yazında Zurvan ve Yunan kültüründe de Aion diye anıldığı,gizli ve simya bilgisine sahip bulunduğu sanılmaktadır.” (Speidel M. , 1073 ; 54)

Hakkında görüş birliğine ulaşılmamışsa da,kötülük ilahının öfkesini yatıştırmak ve büyüsel gücünü başka tarafa çelmeyi dilemek maksadıyla,Mitra inananları tarafından sunak yerinin Zurvan tasvirleriyle kazanmış olması da ihtimal dahilindedir. (Vermaseren M.J. , 1963 ; 102) Kendi ilahlarına besledikleri güven ve ümitten tamamıyla vazgeçmiş olmasa da,en azından kötülüğü başlarından savuşturmak maksadıyla,bu şekilde Ahriman’a ricada bulunmak istemiş de olabilirler.

“Şeytanın hiddetine uğramaktan vehime kapılan bazı hristiyan kilise mensuplarının dahi,şeytanı hiddetlendirmemek ve ayartmasına hedef olmamak için,bir yerini ismine adadıklarına dahi rastlanılmıştır. Antik inanç eğilimi içinde hangi ilaha tapınılırsa tapınılsın,özellikle kötülük ilahlarından çok derin endişelere kapıldığı,yatıştırıcı yaklaşımlar içine girildiği,kanıksanmış bir yöneliştir. Aynı şekilde kötü niyetli ve fesat kalpli Ahriman’ı yatıştırmak,başka yönlere çekmek ümidiyle erkek domuz kurban edildiği bilinmektedir.

Ancak Persian metinlerinde zaman ilahının üç farklı çehresinin olduğu ortaya çıkmıştır. Zerdüşt’ün ortodoks öğretisine göre,iyilik ilahı Ahura Mazda’nın bir yaratığıdır. Sassanid mezhebine göre ise,Zurvan,her türlü olayların hem nedeni ve hem de tek kaynağı durumundadır. Böyle olunca, Ahura Mazda ve Ahriman doğrudan doğruya Zurvan’dan çıkmışlar biri iyilik ve aydınlık işlerinde,diğeri de kötülük ve karanlık abartmalarında Zurvan’a boyun eğmişlerdir.” (Vermaseren M.J. , 1963 ; 106-107)

Zurvan,iyilikle sınımayı murat ettiğinde Ahura Mazda’yı kullanmış, kötülükle cezalandırmak istediğinde de Ahrimanı sevk etmiştir. (Vermaseren M.J. , 1963 ; 109) Giderek kendilerini Zurvanistler olarak anan bu mezhebin taraftarlarına göre, Zurvan, Ahura

Mazda ve Ahriman'ın da üzerinde olan bir ilahtır, iyilik ve kötülük hükümlerini kendisinde toplamıştır, zaman içinde gerçekleşecek olayların mutlak belirleyicisi güç ve konumundadır.

“Tüm dışsal güçleri kendi denetimi altına aldığına inanılan Zurvan'ın aslan başlı insan betimlemesine Mitra tapınaklarında da sıkça rastlanılmıştır. Zurvan, Yunan metinlerine kronos (zaman) olarak girmiş, Roma dünyasında ise Saturn ile denk tutulmuştur. Tasvirlerinin hepsinde rastlanılan bedenini saran uzun ve kalın bir yılanla birlikte, elinde burçlar kuşağını da tutmaktadır. Aslan başı ve ağzı açık haliyle dişleri dışarıya çıkmış bir şekilde betimlenen Zurvan, elindeki alev saçan meşalesiyle ve nefesinden alev soluduğuna inanılan dehşetiyle ; antik dönem insanının, korkulu düşlerinden birisi haline gelmiştir.

Yazarı halen meçhul olan bir kitapta, Saturn'ün aşırı derecede soğuk olan havalarda bir yılan görünüşüyle betimlendiğinden ; diğer zamanlarda ise, geniş ağzından alevler çıktığından söz edilmektedir. Yunanlıların tarım tanrısı Kronos ile özdeşleştirilerek ortaya çıkmış olan Roma ekin ya da tohum tanrısı Saturn'un, Mısır dininden de etkilenilerek Serapis'le bağlantısı dahi kurulmuştur. Mısırlıların ölümler diyarı ilahına, gerçekte bir Suriye figürü olan kalın bir yılanın bedenini sarması tasviriyle sunulması ; antik dönemin insanları üzerinde çok derinden bir tesir bırakmıştır.” (Vermaseren M.J. , 1963 ; 114-115)

Zaman ilahı Zurvan, burçlar kuşağının alametiyle donatılmış, boğanın kurban edildiği mağarayı andıran kemer içine yerleştirilmiştir. Bedenini kalın ve uzun bir yılanın yedi kere dolanması, kesin olarak gezegenlerle ilgili olduğu gibi, burçlar kuşağı yoluyla güneşin seyrini göstermektedir. (Cumont F.V.M. , 1960 ; 117) Böylece güneş, ilahın önemli bir parçası haline gelmekte, zamanı belirler bir konuma ulaşmaktadır. Güneş, burçlar kuşağına hakimdir. Ancak, dört kanadıyla, dört rüzgara da hükmettiği betimlenmek istenmiştir. Mevsimler emri altındadır, Sol'un ve zamanın işlevini tek başına üstlenmeye başlamıştır.

SONUÇ

Mitraistler, boğanın etini yiyenin ve kanından içenin, kutsal yemek masasındaki ilahlarıyla yüz yüze gelenin; öldükten sonra da, ilahlarının yanına alınarak ölümsüzlüğe ulaşacaklarına inanmaktadır. Bu nedenle, ayinde yenilen yiyecek ve içilen içecek, her ne olursa olsun, yalnızca, bu dünyada ilahların gücünü kendilerine kazandırmayacak; fakat aynı zamanda da, ruhunun kurtuluşa ermesini sağlayarak, ölümden sonra yeniden doğuş mucizesini gerçek kılacak, ezeli ışıkla ödüllendirilecektir.

Böylece hristiyanlığa özgü tapınma tarzının içeriğini oluşturan, tanrının bedeninden yiyenin ve kanından içenin kurtuluşa erişeceği veya sonsuz yaşama kavuşacağı ayininin tarihsel kökenleri ; gizemli Mitra tapınmalarına neden olan, Zerdüştün öğrencilerine söylediği bu sözlerinde bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Baker G.P. , Constantine and the Christian Revolution New York, 1930
- Campell L.A. , Mitnraic Iconography and Ideology , Leiden 1968
- Cramer F.H. , Astrology in Roman Law and Politics , Philadelphia , 1952
- Cumont F.V.M. , Astrology and Religion Among the Greeks and Romans , New York , 1960
- Cumont F.V.M. , The Oriental Religions in Roman Paganism , New York , 1956
- Gordon R.L. , Image and Value in the Greco Roman World : Studies in Mithraizm and Religious Art , Hampshire , 1996
- Grant F.C. , Ancient Roman Religion , New York , 1957
- Guthrie W.R.C. , Orpheus and Greek Religion : A Study of the Orphic Movement , London , 1952
- Hus A. , Grek and Roman Religion , New York , 1962
- Jackson A.V. , Zoroaster : The Prophet of Iran , London , 1975
- Jones A.H.M. , Constantine and the Conversion of Europe , London , 1948
- McCormack J.T. , The Mysteries of Mithra , New York , 1956
- Nietzsche F , Böyle Dedi Zerdüşt , 2004 , İstanbul
- Rose H.J. , Ancient Roman Religion , London , 1948
- Speidel M. , Mithras Orion : Grek Hero and Roman Army God, Leidel , 1973
- Vermaseren M.J. , Mithras : The Secret God , London , 1963
- Walter V.J. , The Cult of Mithras in the Roman Provinces , Leiden , 1968